

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A.)

رشته: برنامه ریزی درسی

عنوان:

تاثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت‌های خواندن و نوشتن دانش آموزان
پایه‌ی چهارم ابتدایی روستاهای شهرستان گچساران در سال تحصیلی

۱۳۹۰-۱۳۹۱

استاد راهنما:

دکتر حجت‌اله فانی

استاد مشاور:

دکتر ویدا فلاحی

نگارش:

کاوس قبادی چهارراه‌گشین

بهار ۹۱

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت‌های خواندن و نوشتن دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم ابتدایی روستاهای شهرستان گچساران در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۹۱ اجرا گردیده است. روش پژوهش شبه‌تجربی بوده و ابزار جمع‌آوری اطلاعات آزمون‌های استاندارد شده و محقق ساخته مهارت خواندن و نوشتن بوده است. جامعه آماری این پژوهش تمام دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی روستاهای شهرستان گچساران در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ می‌باشند، و حجم نمونه ۸۴ نفر دانش‌آموز است که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شده‌اند. جهت بررسی فرضیه‌های تحقیق از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شده است. نتایج پژوهش حاکی از تاثیر معنادار ارزشیابی توصیفی بر دو مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان بوده است. از دیگر نتایج پژوهش توانایی بیشتر مهارت خواندن پسران گروه توصیفی نسبت به گروه سنتی بود. و توانایی بیشتر مهارت نوشتن دختران گروه توصیفی نسبت به سنتی بوده است. همچنین نتایج پژوهش تاثیر ارزشیابی توصیفی را بر مهارت خواندن دانش‌آموزان دختر و مهارت نوشتن دانش‌آموزان پسر معنادار نشان نداد.

کلید واژه‌ها: ارزشیابی توصیفی^۱، مهارت خواندن^۲، مهارت نوشتن^۳، پایه چهارم^۴، مدارس روستایی^۵

---

¹ - descriptive evaluation

² - reading

³ - writing skills

⁴ - the fourth base

⁵ - rural schools

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو: کاوس قبادی چهارراه‌گشین در تاریخ ۱۳۹۱/۳/۲۵ رشته :
برنامه‌ریزی درسی

از پایان نامه خود با عنوان : تأثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت‌های خواندن و نوشتن
دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی روستاهای شهرستان گچساران در سال تحصیلی ۱۳۹۱-
۱۳۹۰

با درجه : عالی و نمره دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضای هیأت داوری	سمت	امضای اعضای هیأت داوری
۱- دکتر حجت‌اله فانی	استاد راهنما	
۲- دکتر ویدا فلاحی	استاد مشاور	
۳- دکتر احمدرضا اوجی‌نژاد	استاد داور	
۴- دکتر مژگان امیریان‌زاده	استاد داور	
مراتب فوق مورد تایید است	مدیر/ معاونت پژوهشی مهر و امضاء	

سپاسگزاری:

سپاس بی حد و حصر خدایی را که علم را معرفت انسان قرار داد و انسان را اشرف مخلوقات.

خداوند سبحان را شاکرم که با الطاف بی دریغش و با استعانت از درگاهش توفیق این یافتم که بهترین اوقات عمرم را به تحصیل علم پرداخته و همواره در سنگر تعلیم و تربیت در خدمت دانش‌آموزان عزیز باشم.

اکنون که با موفقیت این پژوهش را انجام داده‌ام، شایسته است اکنون مراتب سپاس خود را از اساتید ارجمند جناب آقای دکتر حجت‌اله فانی (استاد راهنما) و سرکار خانم دکتر ویدا فلاحی (استاد مشاور) و همچنین داورن محترم جناب آقای دکتر احمدرضا اوجی‌نژاد و سرکارخانم دکتر مژگان امیریان‌زاده که همواره با صبر و بردباری پاسخگو و راهنما در برابر سئوالاتم بودند و مرا از علم خویش بهره‌مند می‌ساختند ابراز می‌دارم.

همچنین از کلیه بزرگوارانی که من را در انجام این پژوهش یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌نمایم. توفیق همگان را از درگاه پروردگار بزرگ مسئلت می‌نمایم.

کاوس قبادی چهارراه‌گشین

تابستان ۹۱

تقدیم

تقدیم به روح مادر و پدرم:

"رب ارحمهما کما ربیانی صغیرا" پروردگارا ترحم کن بر ایشان چنانچه پروریدند مرا در کودکی و مادرم که بوی عطر صبوریش حلال واژه امید در این راه بوده است.

تقدیم به همسر عزیزم:

که آرامش برایم به ارمغان آورد، مشکلاتم را با صبر و حوصله فراوان تحمل نمود و با کلام دلنشین، عشق و امید را در دلم زنده نگه داشت و ملامتهای دوران تحصیلم را با سعه صدر پذیرا شد.

تقدیم به دو دختر عزیزم:

غزل و یاسمن که برایم همچون مهتاب درخشان در صحنه حیاتم حضور دارند.

تقدیم به کلیه اساتید، مسئولین آموزش و پرورش و معلمان، دانش‌آموزان در مقاطع ابتدایی و همه افرادی که در تهیه و تنظیم این پژوهش همکاری صمیمانه داشته‌اند.

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه
فصل اول: طرح تحقیق	
مقدمه	۱
بیان مساله	۲
اهمیت و ضرورت پژوهش	۵
اهداف پژوهش	۷
فرضیه‌های پژوهش	۷
تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها	۷
فصل دوم: ادبیات و پیشینه‌ی پژوهش	
الف: مبانی نظری	۹
ویژگی‌های کلی زبان	۹
مهارت‌های زبانی و ارتباط آن‌ها با هم	۹
هدف‌های مهارتی آموزش زبان فارسی در دوره ابتدایی	۱۱
کاربرد زبان در کلاس درس	۱۱
انواع رویکرد در زبان فارسی	۱۲
پیش‌نیازهای شناختی خواندن	۱۳
نظریه‌های یادگیری و رشد زبانی کودک	۱۳
راهبردهای ویژه‌ی یادگیری خواندن	۱۷
خواندن چیست	۱۷
راهکارهای تقویت خواندن	۱۸
مهارت خواندن	۱۹
انواع خواندن	۱۹
عوامل موثر در خواندن	۲۰
اهداف آموزش زبان فارسی پایه چهارم در دو مهارت خواندن و نوشتن	۲۱
تکنیک‌های خواندن	۲۲
روش‌های مطالعه	۲۳
رویکردها به آموزش خواندن	۲۴
مهارت نوشتن	۲۵
عوامل موثر بر نوشتن	۲۶
خرده مهارت‌های نوشتن	۲۶
مراحل فراگیری نوشتن در کودکان	۲۷

۲۷	..... مهارت‌های پیش از نوشتن با دست
۲۸	..... روش‌های آموزش خواندن و نوشتن
۳۱	..... آموزش نوشتن
۳۲	..... نوشتن چگونه آموزش داده می‌شود
۳۳	..... فعالیت‌های مربوط به نوشتن
۳۵	..... انواع تمرین‌های جمله‌سازی
۳۶	..... انواع نوشتن
۳۷	..... مراحل روش آموزش املا
۳۷	..... آموزش کلمه‌سازی
۳۷	..... آموزش جمله‌سازی
۳۸	..... اهداف کلی مهارت نوشتن
۳۹	..... تقویت مهارت نوشتن
۴۰	..... ساختارهای مغزی زبان و ارتباط آن با نوشتن
۴۰	..... عوامل بدخطی دانش‌آموزان
۴۰	..... خوش خطی و بدخطی دانش‌آموزان
۴۱	..... مهارت نوشتن و شیوه‌های تشویق کودکان به یادگیری آن
۴۲	..... عوامل موثر در نوشتن
۴۳	..... ارزشیابی چیست
۴۴	..... تاریخچه ارزشیابی
۴۶	..... مفهوم ارزشیابی کیفی
۴۶	..... اصول اساسی ارزشیابی کیفی
۴۶	..... ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
۴۶	..... انواع ارزشیابی
۴۹	..... ارزشیابی کیفی-توصیفی چیست؟
۵۰	..... مختصات طرح ارزشیابی توصیفی
۵۰	..... برتری یا ویژگی‌های ارزشیابی توصیفی نسبت به ارزشیابی کمی
۵۱	..... فرایند بازخورد در ارزشیابی کیفی-توصیفی
۵۲	..... استفاده از مقیاس‌های کیفی در ارزشیابی
۵۳	..... انواع آزمون عملکردی در ارزشیابی کیفی-توصیفی
۵۳	..... چيستی فهرست و ارسى در ارزشیابی کیفی-توصیفی
۵۴	..... اجزا و عناصر فهرست و ارسى در ارزشیابی کیفی-توصیفی
۵۵	..... اهداف ارزشیابی توصیفی
۵۵	..... ویژگی‌های ارزشیابی توصیفی

۵۶	..... آسیب‌هایی که تحقق ارزشیابی توصیفی را تهدید می‌کند
۵۷	..... کار پوشه
۵۸	..... ارزشیابی پیشرفت تحصیلی بر اساس محتوای کار پوشه
۵۸	..... نقش و جایگاه ارزشیابی در نظام یاددهی-یادگیری دانش‌آموزان
۵۹	..... مقایسه ارزشیابی کیفی-توصیفی با ارزشیابی سنتی
۶۱	..... خلاقیت معلمان در استفاده از شیوه‌های نوین ارزشیابی در کلاس درس
۶۲	..... شباهت‌ها و تفاوت‌های ارزشیابی کیفی در مقایسه با دیگر انواع ارزشیابی
۶۳	..... ب-پیشینه تحقیق
۶۳	..... تحقیقات انجام شده در داخل کشور
۶۶	..... تحقیقات انجام شده در خارج کشور
۶۷	..... ج-جمع‌بندی
	فصل سوم: روش شناسی پژوهش
۶۹	..... روش و طرح تحقیق
۶۹	..... جامعه آماری
۷۰	..... نمونه مورد مطالعه، حجم نمونه، روش نمونه‌گیری
۷۰	..... ابزار جمع‌آوری داده‌ها و روایی و پایایی
۷۱	..... روش اجرای پژوهش
۷۱	..... روش تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها
	فصل چهارم: یافته‌های پژوهش
۷۲	..... تحلیل آماری فرضیه ۱
۷۲	..... تحلیل آماری فرضیه ۲
۷۳	..... تحلیل آماری فرضیه ۳
۷۴	..... تحلیل آماری فرضیه ۴
۷۵	..... تحلیل آماری فرضیه ۵
۷۵	..... تحلیل آماری فرضیه ۶
	فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری
۷۷	..... خلاصه تحقیق
۷۷	..... بحث و نتیجه‌گیری
۸۲	..... محدودیت‌های پژوهش
۸۳	..... پیشنهادهای پژوهش
۸۴	..... منابع فارسی
۹۲	..... منابع انگلیسی
	..... پیوست

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱- مقایسه‌ی ارزشیابی کیفی- توصیفی با ارزشیابی سنتی	۶۰
جدول شماره ۲- مقایسه ارزشیابی کمی و کیفی	۶۱
جدول شماره ۳- شمای کلی طرح تحقیق	۶۹
جدول شماره ۴- فراوانی جامعه آماری	۶۹
جدول شماره ۵- فراوانی نمونه آماری	۷۰
جدول ۴-۱: بررسی تفاوت نمرات پس آزمون مهارت خواندن گروه سنتی و توصیفی	۷۲
جدول ۴-۲: میانگین و انحراف معیار مهارت خواندن گروه سنتی و توصیفی	۷۲
جدول ۴-۳: بررسی تفاوت نمرات پس آزمون مهارت خواندن دانش آموزان دختر	۷۳
جدول ۴-۴: بررسی تفاوت نمرات پس آزمون مهارت خواندن دانش آموزان پسر	۷۳
جدول ۴-۵: میانگین و انحراف معیار مهارت خواندن دانش آموزان پسر	۷۴
جدول ۴-۶: بررسی تفاوت نمرات پس آزمون مهارت نوشتن گروه سنتی و توصیفی	۷۴
جدول ۴-۷: میانگین و انحراف معیار مهارت نوشتن گروه سنتی و توصیفی	۷۴
جدول ۴-۸: بررسی تفاوت نمرات پس آزمون مهارت نوشتن دانش آموزان دختر	۷۵
جدول ۴-۹: میانگین و انحراف معیار مهارت نوشتن دانش آموزان دختر	۷۵
جدول ۴-۱۰: بررسی تفاوت نمرات پس آزمون مهارت نوشتن دانش آموزان پسر	۷۶

فصل اول

طرح تحقیق

یکی از اهداف اساسی ارزشیابی توصیفی که در راستای ارتقاء مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان می‌باشد، "ارزشیابی در خدمت یادگیری" یا "ارزشیابی برای یادگیری بهتر" می‌باشد. در راستای تحقق ارزشیابی در ارتقای مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان، ارزشیابی توصیفی با تغییر رویکرد خود از ارزشیابی پایانی به ارزشیابی تکوینی در راه بهبود یادگیری دانش‌آموزان قدم گذاشته است. زبان را می‌توان چنین تعریف کرد: مجموعه نامحدودی جملات که با اعمال تعدادی محدود قاعده بر روی مجموعه‌ی محدودی واژه تولید می‌شود.

بین زبان‌شناسان، روان‌شناسان درباره‌ی نقش‌های زبان اختلاف نظر وجود دارد. ولی می‌توان نقش‌های چهارگانه‌ی ایجاد ارتباط، تکیه‌گاه اندیشه، حدیث نفس و ایجاد زیبایی را برای آن در نظر گرفت (ثروت، ۱۳۸۰).

کودکان در بدو ورود به مراکز آموزشی و شروع تحصیلات رسمی علاوه بر ادامه‌ی روند رشد اجتماعی که از قبل شروع شده است، به آموختن نمادهایی می‌پردازند که به صورت تصاویر، اعداد، نمودار، نقشه‌ها و نوشته‌ها می‌باشند، که مورد اخیر یک تکلیف ذهنی خواندن، درک کردن و نوشتن است و توسعه و تکمیل آن چیزی است که تا به حال به طور شفاهی آموخته‌اند (گانیه^۱، ترجمه‌ی نجفی‌زند، ۱۳۶۸).

زیستن در جوامع امروزی نیازمند برخورداری از آگاهی‌های دامنه‌داری است. تا چندین دهه قبل مردم بی‌آنکه قدرت خواندن و نوشتن داشته باشند. کارهای خود را به خوبی پیش می‌بردند. اما امروزه چنین امری دشوار و غیر ممکن به نظر می‌رسد، زیرا انسان قرن ۲۱ ناگزیر است در کوتاه‌ترین مدت حداکثر استفاده را از تجربیات دیگران ببرد. در هر زمان نگرش تازه‌ای به مسائل پیرامون خود کسب کند و رفتار مناسب با آن ارائه نماید.

با وجود ارزش یادگیری از راه تجربه نمی‌توان منکر ارزش معانی کلمات و جملات شد. اینجاست که انسان به سرزمین کتاب و کتابخوانی قدم می‌گذارد. با خواندن و نوشتن آشنا می‌شود و فرایند یاددهی، یادگیری را می‌آزماید.

یادگیری برای آدمی تنها از طریق تجربه شخصی او رخ نمی‌دهد. از راه زبان و از راه خواندن و نوشتن در مدرسه و خانه، از تجربه‌ی نسل‌های گذشته آشنا می‌شویم و آنچه را که در یک عمر تدریس و کوشش آموخته‌اند در اندک زمانی فرا می‌گیریم (مان^۲، ترجمه ساعت چی، ۱۳۶۹). از این رو می‌توان گفت خواندن و نوشتن مهمترین مهارت‌هایی هستند که فرد برای موفقیت خود در مطالعات خویش بدان نیازمند است و این اولین موضوعی است که در بدو ورود به دبستان با آن روبرو می‌شود.

^۱- Ganyh

^۲- Our

زبان پایه و اساس همه آموزشهاست و مهارت‌های زبانی شامل درک مفهوم و شناسایی عمیق و درست با چهار مهارت گوش‌دادن، سخن‌گفتن، خواندن و نوشتن و خلاقیت زبانی است (صفر پور ۱۳۷۸).

نوشتن یکی از فرایندهای بنیادین یادگیری است. اهمیت درست نوشتن یا خوانا نوشتن به گونه‌ای که قابل خواندن برای دیگران باشد، کاملاً روشن و آشکار است. اکثر متخصصان برای نوشتن نقش اساسی قائل هستند و از آن برای یاددادن خواندن و هجی کردن استفاده می‌کنند (احدی و کاکاوند، ۱۳۸۳).

خواندن مهارتی است پذیرا و رمزگشا که خواننده با آن، پیام نویسنده را دریافته و رمزگشایی می‌کند. نویسنده با تقویت و گسترش جهان بینی خود از اطلاعات موجود، پیام خود را می‌آفریند و خواننده‌ی باذکاوت، با کوشش بی‌دریغ خود به دریافت و کشف آن نائل می‌شود (مصلی‌نژاد، ۱۳۷۸، ص ۹).

در ارزشیابی سنتی، امتحان و ارزشیابی به عنوان آخرین حلقه فرایند آموزشی تلقی می‌شود که در پایان دوره آموزشی برای جدا کردن دانش‌آموزان قبول و مردودی به کار می‌رود. امروزه امتحان و ارزشیابی را بخش جدایی ناپذیر فرایند یاددهی، یادگیری می‌دانند که همراه با آموزش در ارتباط تنگاتنگ با آن، به گونه‌ای مستمر انجام می‌گیرد و به جای تاکید بر طبقه‌بندی دانش‌آموزان و مقایسه آنان با یکدیگر، هدایت یادگیری آنان را مورد توجه قرار می‌دهد. و ارزشیابی توصیفی جزئی از فرایند تعلیم و تربیت و وسیله‌ی مناسبی برای اصلاح اهداف، برنامه‌ها و شیوه‌های تدریس شناخته شده است. ارزشیابی توصیفی عامل مهمی است که دانش‌آموزان را در دسترسی مطمئن به هدف‌های آموزشی کمک می‌کند و با نشان دادن ضعف فرایندهای تدریس و یادگیری، موجبات اصلاح و بهبود آن‌ها را فراهم می‌سازد (محمد میرزایی، و محمدی ۱۳۸۷).

ارزشیابی توصیفی طرحی است که از سال ۱۳۸۳ در مدارس ابتدایی شروع شده و با رویکردهای جدید و ابزارهای متنوع به دنبال بهبود کیفیت آموزشی به خصوص کیفیت بخشی به دو مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان می‌باشد (حسنی، ۱۳۸۸). لذا تحقیق حاضر نیز به دنبال آن است که تاثیر ارزشیابی توصیفی را بر دو مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان پایه چهارم روستایی نشان دهد.

بیان مسأله

زبان فارسی از جمله درس‌های نظام آموزشی است که می‌توان گفت اساس و پایه یادگیری دانش‌آموزان در همه دروس آموزشگاهی است. بعضی پژوهش‌های انجام شده حاکی از آن است که سطح یادگیری دانش‌آموزان در درس فارسی دوره ابتدایی به خصوص دو مهارت خواندن و نوشتن اغلب پایین است.

یکی از عوامل کلیدی موثر در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، زبان فارسی است. به نظر می‌رسد چون زبان فارسی کلید همه یادگیری‌هاست، این احتمال وجود دارد که یکی از علل مردودی دانش‌آموزان و تکرار پایه، نارسایی در یادگیری دو مهارت خواندن و نوشتن باشد.

مهارت در خواندن و نوشتن از مهم‌ترین نیازهای یادگیری دانش‌آموزان در زندگی امروز است. توانایی درک مطلب، تفسیر و استنتاج از متون درسی و غیردرسی، دانش‌آموزان را با افکار و اطلاعات جدید آشنا می‌سازد و آنان را یاری می‌دهد تا "بهتر اندیشیدن" و "بهتر زیستن" را بیاموزند. به عبارت دیگر مهارت در خواندن و نوشتن، به معنای عملی و جامع آن، وسیله‌ای است که از طریق آن می‌توان به ذخایر بی‌انتهای تجربه‌ی بشری دست یافت.

خواندن و نوشتن به ویژه در دوره ابتدایی اساسی‌ترین وسیله یادگیری، تفکر و حل مساله است. به نظر گلیفورد^۱، خواندن و نوشتن از پیچیده‌ترین فعالیت‌های شناختی است که از یک سو با توانایی‌های هوشی رابطه دارند و از سوی دیگر ابزار تفکر، حل مساله و یادگیری در همه زمینه‌های آموزشی‌اند (لفرانکوئیس^۲، ۱۹۹۱).

خواندن، ترجمه مستقیم نمادهای نوشتاری به فکر یا گفتار می‌باشد و مستلزم کسب مهارت‌های بازشناسی حروف، کلمه‌ها و جمله‌های زبان در یک نوشته، همچنین درک معنای این عناصر و کشف روابط معنایی موجود بین آن‌ها که در نهایت به درک پیام جمله و متن منجر می‌شود. و مهارت خواندن شامل صحیح‌خوانی کلمات و انواع خواندن می‌باشد (امیرابراهیمی و همکاران). مهارت نوشتن شامل نظامی از نشانه‌های مکتوب است که هر یک نماینده‌ی آواها و واژه‌ها در گفتار است. نوشتن، مانند گفتن، وسیله‌ی برقراری ارتباط، انتقال اطلاعات، بیان افکار و احساسات است. در حقیقت نوشتن از یک طرف خلق افکار و اندیشه‌ها و از طرف دیگر، نظم‌بخشی به اندیشه‌ها در قالب زبان نوشتار است، و شامل آموزش املاء، آموزش کلمه‌سازی، آموزش جمله‌سازی و ترکیبات آن‌ها می‌باشد (آذری و همکاران).

ارزشیابی توصیفی، شیوه‌ای برای ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی است که نتایج آن به صورت توصیفی بیان می‌شود. بر این اساس، آموزگار با به کارگیری روش‌ها و ابزارهای متنوع به دنبال اطلاعاتی است که بر اساس آن بتواند درباره بهبود یادگیری دانش‌آموزان و بهینه‌سازی روش‌های تدریس خود تصمیم‌گیری کرده و اقدامات ضروری را به اجرا در آورد.

ارزشیابی توصیفی طرحی است که در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۱۳۸۲ به صورت آزمایشی در تعداد محدودی از کلاس‌های پایه‌های اول تا چهارم دوره‌ی ابتدایی در کشور در حال اجرا است. این طرح در پنج محور در نظام ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دوره‌ی ابتدایی تغییراتی ایجاد کرده است که عبارتند از: ۱- تأکید بر ارزشیابی تکوینی؛ ۲- تغییر مقیاس کمی به کیفی؛ ۳- تنوع بخشی به ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات؛ ۴- تفسیر ساختار کارنامه؛ ۵- تفویض اختیار تقسیم‌بندی درباره‌ی ارتقاء تحصیلی دانش‌آموزان به معلم و شورای مدرسه (حسینی، ۱۳۸۷ ص ۲۹).

فرهنگ معین (۱۳۸۶) "خواندن را به دقت نگرستن در هر چیزی برای واقف شدن به آن تعریف می‌کند. خواندن توانایی بیرون‌کشیدن اطلاعات بصری از صفحه‌ی کاغذ و درک معنای آن متن می‌باشد."

¹ Glyfvrđ

² Lfrankvys

خواندن عبارت است از درک و کسب معنی و مفهوم از کلمات و جملات نوشته شده یا چاپ شده. به نظر رضازاده (۱۳۷۸) "خواندن راهی است که مزد در آن با دریافت و کدبرداری از مطالب چاپ شده می‌تواند به اندیشه‌ای که در نوشته نهان است پی ببرد."

امروزه نارسایی بیان افکار از طریق نوشتن رایج‌ترین ناتوانی مهارت‌های ارتباطی است و یکی از دلایل مهم آن این است که شکل نوشتاری زبان عالی‌ترین و پیچیده‌ترین شکل ارتباط است و در سلسله مراتب مهارت‌های زبانی آخرین مرحله‌ای است که آموخته می‌شود (گرچی، ۱۳۷۴). بهره‌مند (۱۳۷۴) در تحقیق خود نشان داد که روش آموزش خواندن و نوشتن در مدارس ابتدایی نامناسب است و خواستار جایگزین روشی نو برای آن شد.

پدرسن^۱ (۱۹۷۸)، تیزارد^۲ (۱۹۹۳)، مورتی مورد^۳ (۱۹۸۸) و رایلی^۴ (۱۹۸۸) به نقل از مرعشی و حدود (۱۳۸۰)، پژوهش‌هایی انجام داده‌اند و همگی به این نتیجه رسیده‌اند که آموزش خواندن و نوشتن در سال‌های نخستین مدرسه برای تمام سال‌های زندگی بیشترین تاثیر را دارد. کودکانی که در سال اول موفق بودند، در تمام مدت تحصیلی این موفقیت را حفظ کرده‌اند.

نتایج مطالعات موسسه بین‌المللی ارزشیابی تحصیلی تحت عنوان تیمز^۵ در سال ۱۹۹۵ و پرلز^۶ در سال ۲۰۰۱ نشان داد که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی ایران در درس ریاضی، علوم و سواد خواندن بسیار پایین است. در این مطالعات دانش‌آموزان ایران در درس ریاضی از میان ۲۶ کشور، رتبه‌ی ۲۵ و در درس علوم از میان ۲۴ کشور، رتبه‌ی ۲۳ و در پیشرفت سواد خواندن از میان ۳۵ کشور شرکت کننده رتبه‌ی ۳۲ را کسب کرده‌اند. عملکرد ضعیف دانش‌آموزان ایرانی در این مطالعات، ضرورت توجه جدی برای اصلاحات و بهبود کیفیت آموزش عمومی و امور تربیتی را نشان داد و موجب شد که شورای عالی آموزش و پرورش به معاونت آموزش عمومی ماموریت دهد تا نسبت به تهیه‌ی طرحی برای تغییر نظام ارزشیابی پایه‌های ابتدایی اقدام کند. بنابراین طرحی تحت عنوان ارزشیابی توصیفی تهیه و به اجرا گذاشته شد (سیفی مقدم، ۱۳۸۷).

لوبرز^۷ (۲۰۰۶) در پژوهشی نشان داد که اگر نظام ارزشیابی حاکم بر کلاس به گونه‌ای باشد که باعث ایجاد جو عاطفی و با روابط اجتماعی بالا شود، دانش‌آموزان با پیشرفت تحصیلی بالاتری روبه‌رو هستند.

یکی از شعارهای اساسی ارزشیابی توصیفی که در راستای ارتقاء مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان می‌باشد، "ارزشیابی در خدمت یادگیری" یا "ارزشیابی برای یادگیری بهتر" می‌باشد. در راستای تحقق ارزشیابی در ارتقای مهارت‌های خواندن و نوشتن دانش‌آموزان «ارزشیابی توصیفی، با تغییر رویکرد خود از ارزشیابی پایانی به ارزشیابی تکوینی در راه بهبود یادگیری دانش‌آموزان قدم گذاشته است. لذا با توجه به اینکه خواندن و نوشتن از مهارت‌های بنیادی، اساسی و ضروری زندگی

1- Pederson

2- Tizard

3- Mortimore

4- Reily

5- Thames

6- PIRLS

7- Lubbers

می‌باشند و در زندگی همه‌ی افراد جامعه به خصوص دانش‌آموزان می‌تواند نقش به‌سزایی داشته باشند و جامعه‌ی مورد پژوهش در مهارت خواندن (صحیح خوانی کلمات) و مهارت نوشتن (انشا و خلق نوشته‌های جدید، املا، کلمه‌سازی، جمله‌سازی، به‌کارگیری علائم سجاوندی) دارای ضعف‌هایی می‌باشند. و بنا به اهمیت و تأثیر ارزشیابی توصیفی در بهبود فرایند یاددهی و یادگیری دانش‌آموزان، بنابراین پژوهش حاضر نیز تلاشی در این راستا بوده است که عملکرد گروهی از دانش‌آموزان دختر و پسر پایه چهارم ابتدایی را در زمینه مهارت خواندن و نوشتن با توجه به شرایط اقلیمی مورد مطالعه و بررسی قرار دهد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

خواندن از روی کتاب و با صدای بلند یکی از ابزارهای مهم آزمون در درس فارسی می‌باشد که نشانگر تسلط دانش‌آموز بر روان‌خوانی و درک مطلب می‌باشد. نکته‌ی مهم آن است که خواندن دانش‌آموزان ابتدا، باید در فضایی صمیمی و بدون اضطراب باشد. دوم، برای ارزشیابی ملاک‌هایی از قبل در نظر گرفته شود و با توجه به اهمیت و تأثیر هر ملاک نمره‌ی دانش‌آموز محاسبه شود. ملاک‌هایی از قبیل شمرده خواندن، عدم تکرار و برگشت، بیان احساس در موقع خواندن، تلفظ صحیح و تسلط خود در مقابل مخاطبین، ملاک‌های مهمی هستند که در اثر فرصت‌های زیادی که برای خواندن دانش‌آموزان در کلاس در نظر گرفته می‌شود تقویت می‌گردند (انوشه پور وحسین زاده، ۱۳۷۹، ص ۱۳).

نوشتن یکی از ضروری‌ترین توانایی‌هاست که حتی در عصر جادویی رایانه به آن توجه می‌شود. "نوشتن عینی‌ترین مهارت ارتباطی است که مستقیماً مشاهده و ارزیابی می‌شود و اطلاعات را به وسیله‌ی آن ثبت و ضبط می‌کنند" (پورخیرالدین و فرامگی، ۱۳۸۰).

"نوشتن در پیشرفت‌های اجتماعی و فرهنگی انسان‌ها و ادامه تحصیل و کسب معلومات آن‌ها در طول زندگی نقش مهمی دارد" (کمالی سروستانی، ۱۳۷۷).

ارزشیابی توصیفی به عنوان یکی از نوآوری‌های نظام آموزشی در دوره‌ی ابتدایی در راستای تکمیل مهارت‌های خواندن و نوشتن کودکان قدم برمی‌دارد.

یکی از شعارهای اساسی ارزشیابی توصیفی که در راستای ارتقاء مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان می‌باشد، "ارزشیابی در خدمت یادگیری" یا "ارزشیابی برای یادگیری بهتر" می‌باشد. در راستای تحقق ارزشیابی در ارتقای مهارت‌های خواندن و نوشتن دانش‌آموزان «ارزشیابی توصیفی، با تغییر رویکرد خود از ارزشیابی پایانی به ارزشیابی تکوینی در راه بهبود یادگیری دانش‌آموزان قدم گذاشته است.

نتیجه‌ی تغییر رویکرد ارزشیابی از پایانی به تکوینی تغییر رابطه‌ی معلم با دانش‌آموزان نیز هست، به این صورت که معلم در رویکرد تکوینی روبروی دانش‌آموزان قرار ندارد تا در بزنگاه‌های معینی (اوقات امتحان) از دانش‌آموزان مچ‌گیری نماید، بلکه در این رویکرد بایستی معلم همسفر دانش‌آموزان باشد. او باید در کنار دانش‌آموزان، آن‌ها را به سوی مقاصد آموزشی و تربیتی هدایت کند. تحقیقات

زیادی نشان داده است که تغییر رویکرد ارزشیابی موجب بهبود یادگیری دانش‌آموزان می‌شود (حسینی، ۱۳۸۷ ص ۵۰).

تغییر رویکرد ارزشیابی از پایانی به تکوینی منجر به افزایش تعامل بین دانش‌آموزان و معلم خواهد شد که محور این تعامل بازخوردهایی است که بین دو قطب برای بهبود یادگیری مبادله می‌شود (رستگار، ۱۳۸۴ سپاسی، ۱۳۸۲، حیدری، ۱۳۷۵، کرد، ۱۳۸۱ و قدم‌پور، ۱۳۸۵).

همچنین، حقیقتی (۱۳۸۳) و محمدی (۱۳۸۴) مشاهده کردند که تعامل دانش‌آموز با معلم و هم‌کلاسی‌ها در کلاس‌های مشمول طرح ارزشیابی توصیفی بیشتر است. بی شک ایجاد چنین فضای حمایتی در کلاس درس باید به بهبود یادگیری دانش‌آموزان منجر شود.

اهمیت و تأثیر ارزشیابی توصیفی در بهبود فرایند یاددهی و یادگیری، نیز توسط رضایی (۱۳۸۵) رزم‌آرا (۱۳۸۵)، حسینی (۱۳۸۹) نشان داده شده است.

توجه به توانایی خواندن و نوشتن متون فارسی به عنوان مهارت‌های پایه در امر یادگیری می‌تواند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد و یکی از مهمترین عرصه‌هایی است که در مراحل متعدد آموزشی به آن دقت کافی مبذول داشت، به ویژه این که این مهارت‌ها در نظام آموزشی ما مورد کم لطفی و بی‌مهری قرار گرفته‌اند. مدارس با ایجاد راهکارهای متعدد در زمینه‌های کاربرد و شیوه‌های موثر مطالعه، گسترش دامنه لغات، و درک معان آن‌ها و با اجرای ارزشیابی توصیفی می‌تواند دانش‌آموزان را در روند تحصیلی‌شان یاری دهند.

لذا با توجه به اهمیت بحث خواندن و نوشتن و این‌که خواندن و نوشتن از مهارت‌های اساسی آموزش و پرورش می‌باشد و سایر مهارت‌های آموزشی بستگی به این مهارت‌های پایه دارند و هر گونه اختلال در این مهارت‌ها، سایر مهارت‌های آموزشی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد، و این پژوهش تلاشی بوده در این راستا که عملکرد گروهی از دانش‌آموزان دختر و پسر پایه چهارم ابتدایی را در زمینه مهارت خواندن و نوشتن مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. ضرورت دارد که تأثیر ارزشیابی توصیفی بر دو مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان مورد مطالعه با توجه به شرایط اقلیمی مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد.

با انجام این پژوهش می‌توان به آموزش و پرورش کمک نمود تا با استفاده از یافته‌های این تحقیق در اجرای ارزشیابی توصیفی و همگانی نمودن آن در سطح کشور یکی از متغیرهای مهم و اثرگذار بر مهارت خواندن و نوشتن (ارزشیابی توصیفی) را بیشتر مورد توجه قرار دهد. تا این که هم طرح توصیفی با کیفیت بهتری در مدارس اجرا گردد و هم مهارت‌های خواندن و نوشتن دانش‌آموزان ارتقاء پیدا کند. همچنین با انجام این پژوهش می‌توان ارزشیابی توصیفی را به شکل بهتر در مدارس اجرا نمود، و به اهداف آن رسید.

همچنین دانستن اثرات ارزشیابی توصیفی در ارتقاء مهارت خواندن و نوشتن و سایر دروس می‌تواند توجه کارشناسان و اولیای تعلیم و تربیت را به ضرورت تدوین یک استراتژی آموزشی جهت ترویج هر چه بیشتر ارزشیابی توصیفی و ایجاد انس و الفت با آن به عنوان یکی از زمینه‌های پیشرفت تحصیلی معطوف سازد. و بها دادن به ادبیات و فرهنگ غنی ایرانی و مهارت‌های خواندن و نوشتن دانش‌آموزان

به عنوان ایجاد کننده‌ی حس هویت ملی، تعادل شخصیتی و فرهنگی را برای این قشر به ارمغان می‌آورد.

اهداف تحقیق

هدف کلی:

تاثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان روستایی پایه چهارم ابتدایی شهرستان گچساران

اهداف جزئی:

- ۱- تاثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت خواندن دانش‌آموزان
- ۲- تاثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت خواندن دانش‌آموزان دختر
- ۳- تاثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت خواندن دانش‌آموزان پسر
- ۴- تاثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت نوشتن دانش‌آموزان
- ۵- تاثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت نوشتن دانش‌آموزان دختر
- ۶- تاثیر ارزشیابی توصیفی بر مهارت نوشتن دانش‌آموزان پسر

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه کلی:

ارزشیابی توصیفی بر مهارت خواندن و نوشتن دانش‌آموزان روستایی موثر است.

فرضیه‌های جزئی:

- ۱- ارزشیابی توصیفی بر مهارت خواندن دانش‌آموزان موثر است.
- ۲- ارزشیابی توصیفی بر مهارت خواندن دختران موثر است.
- ۳- ارزشیابی توصیفی بر مهارت خواندن پسران موثر است.
- ۴- ارزشیابی توصیفی بر مهارت نوشتن دانش‌آموزان موثر است.
- ۵- ارزشیابی توصیفی بر مهارت نوشتن دختران موثر است.
- ۶- ارزشیابی توصیفی بر مهارت نوشتن پسران موثر است.

تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها

تعاریف نظری

۱- خواندن^۱: "توانایی درک فهم مطالب، برگرداندن آن‌ها از حالتی به حالت دیگر است که با تغییر مطالب به صورت توضیح‌دادن و یا خلاصه‌کردن صورت می‌گیرد" (گرونلند^۲، ترجمه‌ی صفوی، ۱۳۶۵).

^۱- read

^۲- Grvnlnnd

۲- نوشتن^۱: "اتصال درست نشانه‌های صوتی به نشانه‌های خطی با رعایت ویژگی‌های هر یک به منظور ارسال پیام به گونه‌ای صحیح می‌باشد" (صفاریپور، ۱۳۷۸، ص ۲۰).
نوشتن عبارت است از: "توانایی بیان مطالب به روشنی و درستی به زبان مادری، یادداشت برداشتن، گزارش‌نوشتن و ارتباط برقرار نمودن با دیگران از طریق نوشتار (مشاوران گروه یونسکو، ترجمه مشایخ، ۱۳۷۹، ص ۱۱۹).

۳- ارزشیابی کیفی - توصیفی^۲: شیوه‌ای از ارزشیابی تحصیلی - تربیتی است که اطلاعات لازم و معتبر برای شناخت دقیق و همه‌جانبه فراگیران در ابعاد مختلف یادگیری را با استفاده از روش‌ها و ابزارهای مناسب سنجش همانند (آزمون‌های عملکردی، پوشه‌ی کار، سیاهه‌ی رفتار، مشاهدات در حول فرایند یاددهی-یادگیری)، فراهم می‌نماید تا بر اساس آن بازخوردهای توصیفی مورد نیاز، برای کمک به یادگیری بهتر در فضای روانی - عاطفی مطلوب‌تر ارائه گردد (شکوهی و قره‌داغی، ۱۳۸۹، ص ۱۷).

تعاریف عملیاتی

۱- خواندن: "در این پژوهش منظور از مهارت خواندن توانایی آزمودنی‌ها در صحیح‌خوانی کلمات می‌باشند که ملاک آن نمره‌ای است که از آزمون مهارت خواندن دکتر عابدی و خانم عزیزیان (۱۳۸۲) بدست می‌آورند."

۲- نوشتن: "در این پژوهش منظور از نوشتن نمره‌ای است که آزمودنی از آزمون نوشتاری محقق ساخته بدست می‌آورد."

۳- ارزشیابی کیفی - توصیفی: "شیوه‌ای از ارزشیابی می‌باشد که در آن ملاک ارزشیابی آن به صورت عبارات کیفی (خوب- قابل قبول- خیلی خوب- نیاز به تلاش بیشتر- تلاش مجدد) می‌باشد.

---

¹- write

²- qualitative assessment - descriptive

